

ДРЕВНОГРЪЦКА ИСТОРИЯ И КУЛТУРА ANCIENT GREEK HISTORY AND CULTURE

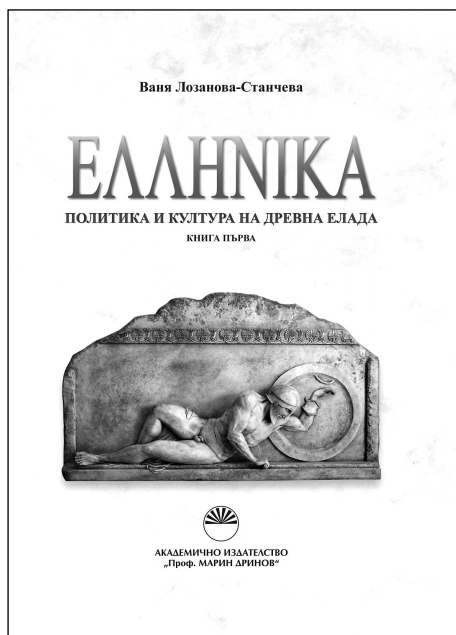
Калин Порожанов

Югозападен университет „Неофит Рилски“

В. Лозанова-Станчева / V. Lozanova-Stantcheva. *Еленика*¹⁾: политика и култура на Древна Елада. Книга Първа [*Hellenica: Politics and Culture of Ancient Hellas. First book*]. Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 2012, 267 с. ISBN: 978-954-322-477-7.

Авторът на книгата *ЕЛЕНИКА: Политика и култура на Древна Елада. Книга I* Ваня Лозанова-Станчева е професор, доктор на изкуствознанието към Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“. Това е опит за модерен прочит на някои аспекти от Античността, по-точно на елинската цивилизация, в един по-широк балкански контекст и особено в динамиката на взаимоотношенията с нейните балкански съседни – тракийски и други палеобалкански етноси.

Усилието е насочено не към традиционното проследяване на хронологията на общоизвестни факти и събития, а към проблематизирането и систематизирането на съвременните научни достижения в интердисциплинна интерпретация на този огромен и всеобхватен материал от и за Югоизточна Европа. Акцентът е поставен върху прочит на античните извори и тяхното модерно разбиране и интерпретация. Затова и повечето сведения на античните автори много сполучливо са цитирани в изложението в техния български превод, което значително разширява периметъра на читателската аудитория.

Под линия са цитирани и мненията на значими изследвачи на староелинската цивилизация, които са основополагащи в съвременната историческа наука. Това дава възможност и за цялостно проследяване на всички възможни аргументи в подкрепа на една или друга хипотеза, поднесена в текста, без да са необходими справки в други сродни четива. При това, благородно изглежда намерението на автора читателят сам да се приучи да отдава почит на всеки, който има принос за превръщането на античното културно-историческо наследство в базисен идеологически аспект в мисленето на модерна Европа и в генерирането на европейската идея изобщо. За мен е несъмнено, че предложените интерпретации са с оригинален приносен характер – плод на дългогодишните научни изследвания и преподавателската работа на автора в известни университети у нас и в чужбина.

Тази амбициозна книга се оказва замислена като част първа на едно по-голямо изследване, поради което тук са поднесени само някои от най-значимите проблеми на елинската етнокултурна и политическа древност, представена в пет глави, както следва:

ГЛАВА ПЪРВА – АРХАЕОЛОГИЯ: *ОТ КАМЪКА ДО ДВОРЦИТЕ В КНОСОС И МИКЕНА (ПРАИСТОРИЧЕСКИ ЦИВИЛИЗАЦИИ)*, сполучливо е озаглавена *Археология*, защото в буквален превод от гръцки означава просто *Стара история* или *Слово за древността*.

ГЛАВА ВТОРА – ΕΘΝΙΚΑ:²⁾ *ОТКЪДЕ ИДВАТ ЕЛИНИТЕ? (ПЛЕМЕНА, ЕЗИЦИ, ПИСМЕНА)*, се занимава с многопластовите процеси на етногенезис на палеобалканските етноси, изграждайки сложната етническа картина на Балканите и Предна Азия, в чийто контекст се налага името на елините.

В тези две части традиционният елиноцентричен модел е заменен с модерния възглед за динамичното и равностойно взаимодействие на отделните народи на картата на античния свят, синтезиран в древното понятие за *ойкумене*. Те дават базисна концептуализация на хронологическите и периодизационните параметри на древноелинския свят. Разгледани са различните хипотези за формирането на елинския етнос и произходът на индоевропейските езици, на гръцките диалекти и на най-ранните писмени системи на фона на сложната етнокултурна динамика на палеобалканските народи в европейския Югоизток. Потърсен е умерен баланс между огромния археологически и езиков материал, научни хипотези и постановки, от една страна, и генерализиращите рамки на проблемно-тематичния подход към тяхната систематизация. Читателят, колкото и ерудиран да е той, има праг на възприемане на определено количество информация, особено фактологическа! Затова и тук се предлагат по-скоро модели на възприемане и интерпретация на същността на културно-историческите процеси, които модели остават отворени към главоломно нарастващата информация, генерирана от археологическите, нумизматичните, епиграфските, езиковедските и др. емпирични научни открития.

По-голяма тежест, разбираемо, е поставена върху политическата култура на древноелинския свят и акумулирането на нейните теоретически и практически измерения в процеса на формиране на основните политически системи в историята на цивилизацията като цяло.

ГЛАВА ТРЕТА – ПОЛИТИКА:³⁾ *АНТИЧНОТО ПОЛИТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ И ТЕОРИЯТА ЗА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ*, накратко въвежда в сътворяването на съвременните политически понятия и термини, зад които се крият многовековни мисловни традиции и представи, илюстрирани от блестящи личности като Сократ, Платон, Аристотел и много други повече или по-малко известни философи. Предложен е синтезиран поглед към появата и формирането на античните политически системи и тяхното терминологично и теоретично развитие в съчиненията на класическите политически мислители. Засегнати са множество въпроси, които често в историческата литература не се поставят под съмнение и се третираат като напълно установен факт.

Своеобразна кулминация на изложението е анализът на двете най-забележителни политически формации в класическата елинска цивилизация – древна Атина, приемана за люлката на демокрацията, и Спартанският *космос*, в който се търсят корените на тоталитарните режими:

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА – ЛАКОНИКА:⁴⁾ *СПАРТАНСКИЯТ КОСМОС*, се представя с два параграфа: 1. *Митологични древности* и 2. *Лаконската полития*.

ГЛАВА ПЕТА – ΑΘΙΔΕΣ:⁵⁾ *АТИНСКИ ДРЕВНОСТИ*, включва следните три параграфа: 1. *Митологични древности*; 2. *Синойкизмът и атинската полития* и 3. *Атинската демокрация – критика и апология*.

В българската историческа книжнина почти напълно липсват изчерпателни изследвания и публикации по така формулираните проблемни кръгове. Спарта и нейната политическа система, дълго време митологизирана или демонизирана, остава обвита в мъглата на неясни митографски и оскъдни исторически, а и още по-оскъдни археологически сведения. Чрез прилагането на комплексен интерпретативен подход спрямо тези недостатъчни за реконструкцията на пълната историческа картина сведения се търсят контурите на Спартанския *космос*, т.е. политически ред.

Разбира се, най-детайлизирана по отношение на извори, проблематика и нови идеи е последната, пета глава, която е посветена и на най-популярната в историята на древна Гърция тема – зараждането, формирането и същността на Атинската демокрация. Това е една студия върху очертаните теми, която предлага нови интерпретативни модели и хипотези не само за българската историческа книжнина: анализ на феномена на атинския синойкизъм в контекста на зараждането и генезиса на атинската демокрация; противостоеенето на *автохтонно* население и новозаселващи се в процеса на синойкизма като специфичен катализатор на формирането на атинската демократична полисна система; специфичната роля на местната атинска аристокрация в хода на тези трансформации и формирането на ценностната система на античната демокрация.

Политическият модел на античната полисна демокрация е повече критикуван, отколкото възхваляван още от нейните съвременници. И не защото те не харесват демокрацията! Самокритиката е особено присъща на демокрацията (и до днес!) черта, посредством която тази най-динамична политическа система се самокоригира и развива.

След съдържанието от пет глави за удобство на читателя стриктно са подредени: списък на цитираната *Литература* и списък на *Съкращенията*.

Трябва да се подчертае, че такъв като приложения тук маниер на поднасяне на научна информация, все още не особено популярен у нас, е отдавна утвърден в западноевропейската научна книжнина и особено в САЩ, в средите, които днес са водещи в изследването на науката за древността.

Не мога да не отбележа още нещо, което е също важен принос на автора, а то е, че в предлаганото четиво е заложена и своеобразна идеологическа мисия: да се помогне на нашия читател да преодолее една масово битуваша псевдоидентификация на българската идентичност единствено с културно-историческото наследство на древните траки, и то посредством отхвърлянето и неприемането на античното елинско културно-историческо наследство, възприемано като *гръцко*, противопоставено на *българското* от времето на българското Възраждане насетне. Защото вписването на модерния български светоглед в съвременния европейски духовен контекст преминава не само през древнотракийското ни наследство, но задължително и през припознаването и възприемането на постиженията на античното елинско мислене и култура на поведение, залегнали в европеизма и европейската идея, както и интегрирането им в собствения ни културен модел.

Трябва да се отбележат и великолепно художествено оформление и интересните дизайнерски решения на книгата, която е богата на цветни илюстрации (над 100 на брой), карти и таблици, визуализиращи и хармонично допълващи интригуващото изложение. Прави впечатление и перфектната редакторска работа, благодарение на която са избегнати каквито и да е технически и други грешки.

Книгата би била особено полезна както за самостоятелна работа на ученици и студенти по Антична история, така и по Културология, Политология и Философия, Журналистика, визуални изкуства. Четивният стил и българският превод на цитираните антични автори и специализирани термини позволяват той да бъде достъпен и полезен на широка читателска аудитория, изкушена от тайнствата на европейските, южнобалканските, в конкретния случай – на елинските древности.

БЕЛЕЖКИ

1. Еленика – (писания) за елините.
2. Етника – за племената (народите).
3. Политика – нещата, засягащи полиса, т.е. изкуството на управлението.
4. Лаконика – за лаконските неща.
5. Атиди – истории за Атика и Атина; така ранните митографи са озаглавявали съчиненията си относно митологичните древности на Атика.

Prof. Kalin Porozhanov, ScD

✉ South-West University „Neofit Rilski“
66, Ivan Michailov Str.
2700, Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: kalinsp@abv.bg